Tampereen yliopisto

Sami Koivurinne

OIKEUSAMMATTILAISTEN ARVIOT ETÄKUULEMISTEN YHTEYDESTÄ RIKOSPROSESSIN KOETTUUN OIKEUDENMUKASUUTEEN

Vertailututkimus tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien arvioista Suomessa ja Ruotsissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2026

TIIVISTELMÄ

Sami Koivurinne: ”Oikeusammattilaisten arviot etäkuulemisten yhteydestä rikosprosessin koettuun oikeudenmukaisuuteen: vertailututkimus tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien arvioista Suomessa ja Ruotsissa”
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Psykologian tutkinto-ohjelma
Toukokuu, 2026

Oikeudenkäyntien digitalisaatio on lisännyt videovälitteisten etäkuulemisten käyttöä rikosprosesseissa. Etämenettelyjä on perusteltu tehokkuudella, saavutettavuudella ja turvallisuudella, mutta samalla on esitetty, että ne voivat heikentää rikosprosessin koettua oikeudenmukaisuutta. Koettu oikeudenmukaisuus tarkoittaa sitä, missä määrin menettely näyttäytyy reiluna, puolueettomana ja osallistujia kunnioittavana. Tässä kandidaatintutkielmassa tarkasteltiin, arvioivatko oikeusammattilaiset etäkuulemisen heikentävän asianosaisten kokemaa oikeudenmukaisuutta suhteessa lähikuulemiseen sekä ovatko ammattirooli, työskentelymaa, työkokemus ja etäkuulemiskokemus yhteydessä näihin arvioihin. Lisäksi selvitettiin, poikkeavatko arviot toisistaan syytettyjen ja asianomistajien kohdalla.

Tutkimusaineistona hyödynnettiin E-ViVi-hankkeessa kerättyä kyselyaineistoa. Tässä tutkielmassa analyysit rajattiin Suomessa ja Ruotsissa toimiviin tuomareihin, syyttäjiin ja puolustusasianajajiin. Lopullinen pääanalyysi sisälsi 211 oikeusammattilaista. Koettua oikeudenmukaisuutta mitattiin kahdella väittämällä, joissa arvioitiin syytetyn ja asianomistajan näkökulmasta, kokevatko asianosaiset etäkuulemisen yhtä oikeudenmukaisena kuin paikan päällä tapahtuvan kuulemisen. Aineisto analysoitiin kuvailevien tarkastelujen, Spearmanin korrelaatioiden, osittaisten Spearmanin korrelaatioiden, varianssianalyysien, t-testien ja lineaaristen mallien avulla.

Tulokset osoittivat, etteivät oikeusammattilaiset keskimäärin pitäneet etäkuulemista lähikuulemista epäoikeudenmukaisempana menettelynä. Arviot olivat sekä syytetyn että asianomistajan näkökulmasta keskimäärin myönteisiä, vaikka syytettyä koskevat arviot jäivät järjestelmällisesti asianomistajaa koskevia arvioita matalammiksi. Etäkuulemiskokemus oli yhteydessä myönteisempiin arvioihin koetusta oikeudenmukaisuudesta etäoikeudenkäynneissä, mutta yleinen työkokemus ei ollut siihen yhteydessä. Ammattiroolien välillä havaittiin selkeä ero: puolustusasianajajat arvioivat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden matalammaksi kuin tuomarit ja syyttäjät, joiden arviot eivät poikenneet toisistaan. Suomessa työskentelevät vastaajat arvioivat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden aluksi myönteisemmäksi kuin Ruotsissa työskentelevät, mutta ero selittyi ammattiroolilla eikä pysynyt tilastollisesti merkitsevänä, kun ammattirooli huomioitiin.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, miten eri oikeusammattilaisryhmät arvioivat etäkuulemisten oikeudenmukaisuutta rikosprosessissa. Tulokset viittaavat siihen, ettei etäkuuleminen sellaisenaan näyttäydy oikeusammattilaisten arvioissa lähikuulemista epäoikeudenmukaisempana menettelynä, mutta arvioihin vaikuttaa merkittävästi vastaajan institutionaalinen asema rikosprosessissa. Erityisesti puolustusasianajajien muita kriittisemmät arviot korostavat tarvetta huomioida etämenettelyjen kehittämisessä puolustuksen toimintaedellytykset ja syytetyn oikeusturvan toteutuminen.

Avainsanat: etäkuuleminen, etäoikeudenkäynti, koettu oikeudenmukaisuus, prosessuaalinen oikeudenmukaisuus, rikosprosessi.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

☐ Ei
☒ Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia: Chatgpt 5.5

Käyttötarkoitus: Tiedon hakeminen, ideointi, oikolukeminen

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: Koko kandityö

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO **4**
Oikeudenkäyntien digitalisoituminen ja etäkuulemisten yleistyminen **5**
Koettu oikeudenmukaisuus rikosprosessissa: käsite ja lähtökohdat **6**
Etämenettelyjen vaikutusmekanismit koettuun oikeudenmukaisuuteen **8**
Tutkimusnäyttö: erot osallistujissa, rooleissa ja kokemuksessa **9**
Tutkimuskysymykset ja hypoteesit **10**
MENETELMÄT **11**
Aineisto ja tutkimusasetelma **11**
Mittarit ja muuttujat **12**
Aineiston analyysi **13**
TULOKSET **14**
Kuvailevat tulokset **14**
Ovatko työkokemus ja etäkuulemiskokemus yhteydessä koettuun oikeudenmukaisuuteen? **16**
Eroavatko arviot koetusta oikeudenmukaisuudesta työskentelymaiden välillä? **17**
Eroavatko arviot koetusta oikeudenmukaisuudesta etäoikeudenkäynneissä ammattiroolien välillä? **17**
POHDINTA **19**
Etäkuulemisen koettu oikeudenmukaisuus ja siihen yhteydessä olevat tekijät **19**
Ammattiroolien ja työskentelymaan väliset erot arvioissa **21**
Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset **22**
Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimustarpeet **23**
LÄHTEET **25**

JOHDANTO

Oikeudenkäyntimenettelyjen digitalisoituminen on lisännyt videovälitteisten etäkuulemisten käyttöä rikosoikeudenkäynneissä (Lilja & Hiilloskivi, 2022). Vaikka etämenettelyt voivat tehostaa prosessia ja vähentää esimerkiksi matkustamista (Sternlight & Robbennolt, 2022), on samalla esitetty, että ne saattavat heikentää osapuolten oikeuksien toteutumista verrattuna perinteisiin lähikäsittelyihin (Bellone, 2024). Kysymys on oikeusjärjestelmän kannalta tärkeä, koska oikeudenmukaiseksi koettu rikosprosessi vahvistaa oikeusjärjestelmän legitimiteettiä ja edistää lain noudattamista (Tyler, 2003; Walters & Bolger, 2019). Oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen ei rajoitu pelkkään muodolliseen lainmukaisuuteen, vaan edellyttää myös sitä, että menettely koetaan oikeudenmukaiseksi (Autio & Ervo, 2022).

Tässä tutkielmassa tarkastellaan etäkuulemisten vaikutusta rikosprosessin koettuun oikeudenmukaisuuteen. Koetulla oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan asianosaisten arviota menettelyn reiluudesta, puolueettomuudesta ja omasta kohtelustaan, siis prosessin kokemuksellisia ulottuvuuksia lopputuloksen sijaan. Se voidaan ymmärtää menettelyllisen oikeudenmukaisuuden koettuna toteutumisena: missä määrin osapuoli kokee tulleensa kuulluksi ja kunnioitetuksi sekä luottaa päätöksenteon puolueettomuuteen (Autio & Ervo, 2022).

Videovälitteinen osallistuminen voi muuttaa näitä edellytyksiä usealla tavalla. Etäyhteys voi heikentää yhteisläsnäolon tunnetta, muuttaa vuorovaikutuksen dynamiikkaa oikeussalissa ja lisätä kognitiivista kuormitusta eli osallistujilta vaadittavaa henkistä ponnistelua ja tarkkaavaisuutta. Nämä voivat vaikuttaa osapuolten käyttäytymisen ja uskottavuuden arviointiin oikeudenkäynnissä (Autio & Ervo, 2022; Bandes & Feigenson, 2021; Feigenson, 2023). Toisaalta etäkuulemiset voivat myös parantaa saavutettavuutta ja sujuvoittaa prosessia.

Vaikka tutkimus etäoikeudenkäynneistä on lisääntynyt, näyttö niiden vaikutuksista koettuun oikeudenmukaisuuteen on edelleen osin vähäistä ja tulokset vaihtelevat. Erityisen vähän on tutkittu sitä, miten oikeudenmukaisuutta arvioidaan eri ammattirooleissa ja miten arviot muuttuvat kokemuksen karttuessa (Sternlight & Robbennolt, 2022; Turner, 2021). Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, heikentääkö etäkuuleminen rikosprosessin koettua oikeudenmukaisuutta ja millaiset tekijät liittyvät näihin arvioihin. Koska etäkuulemisen käyttö perustuu Suomessa pitkälti tuomarin tapauskohtaiseen harkintaan (Hallituksen esitys, [HE] 63/2024; Oikeudenkäymiskaari, [OK] 15–16 §), on tuomareiden näkemyksillä keskeinen merkitys arvioitaessa, miten rikosprosessin digitalisoituminen vaikuttaa oikeusjärjestelmään kohdistuvaan luottamukseen.

Oikeudenkäyntien digitalisoituminen ja etäkuulemisten yleistyminen

Oikeudenkäyntimenettelyt ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet merkittävästi digitalisaation seurauksena. Videovälitteisten etäkuulemisten käyttö rikosoikeudenkäynneissä on lisääntynyt useissa Euroopan maissa, myös Suomessa (Lilja & Hiilloskivi, 2022). Vaikka etämenettelyitä on hyödynnetty jo aiemmin (Flower, 2025, p. 23), COVID-19-pandemia vauhditti niiden nopeaa ja laajaa käyttöönottoa, kun tuomioistuimet turvautuivat videovälitteisiin istuntoihin oikeudenkäyntien jatkuvuuden turvaamiseksi (Legg & Song, 2021; Lilja & Hiilloskivi, 2022). Pandemian aikana käyttöön otetut käytännöt eivät kuitenkaan jääneet väliaikaisiksi (Flower, 2025), vaan etämenettelyt ovat vakiintuneet osaksi sekä eurooppalaisia (CEPEJ, 2021) että suomalaisia oikeusjärjestelmiä (HE 63/2024 vp).

Etäoikeudenkäyntien käyttöönottoa on perusteltu erityisesti tehokkuusnäkökulmilla (HE 133/2021). Videovälitteiset menettelyt voivat lisätä oikeudenkäyntien tehokkuutta, koska ne poistavat fyysisen siirtymisen tarpeen ja mahdollistavat joustavamman ajankäytön. Kun osapuolten, avustajien ja viranomaisten ei tarvitse matkustaa, prosessi voidaan aikatauluttaa tiiviimmin ja käsittelyjä järjestää useammin. Tehokkuusnäkökohdat ovat resurssileikkausten myötä erityisen ajankohtaisia Suomen tuomioistuinlaitoksessa (Happo, 2026). Tehokkuusperusteiden ohella etämenettelyjä on perusteltu myös turvallisuussyillä. Kuljetusten vähentäminen voi pienentää riskejä, joita vangittujen vastaajien siirtäminen tuomioistuimiin aiheuttaa muille vastaajille, oikeuden henkilökunnalle, viranomaisille tai sivullisille (De Vocht, 2022; Turner, 2021). Osa tutkimuksista viittaa siihen, että myös vangitut vastaajat ovat arvostaneet etämenettelyjä kuljetusten vähenemisen ja siihen liittyvän kuormituksen kevenemisen vuoksi (Sternlight & Robbennolt, 2022). Samalla kirjallisuudessa on esitetty huoli siitä, että etäoikeudenkäyntien painottaminen voi palvella institutionaalista tehokkuutta vastaajien oikeuksien ja menettelyn eheyden kustannuksella (Bellone, 2024). Empiirinen tutkimus etämenettelyjen kokemuksellisista ja vuorovaikutuksellisista vaikutuksista on kuitenkin toistaiseksi niukkaa.

Aiempi tutkimus osoittaa, että videovälitteinen viestintä muokkaa oikeudenkäynnin vuorovaikutuksellisia ja kognitiivisia piirteitä tavoilla, joilla on merkitystä arvioinnin ja päätöksenteon kannalta. Videovälitteisesti esitetty todistus voi heikentää kuultavien uskottavuusarvioita verrattuna kasvokkaiseen kuulemiseen (Landström ym., 2005; Landström & Granhag, 2010), heikentää muistamista (Landström ym., 2005) ja vähentää havaittua vakuuttavuutta, erityisesti sanattomien vihjeiden ja tunneilmaisun tulkinnassa (Denault ym., 2025; Landström ym., 2019). Myös suomalaisten käräjätuomareiden arvioita tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin lievä taipumus pitää kasvokkain annettuja lausuntoja uskottavampina kuin videovälitteisiä (Wilkman,

Antfolk & Korkman, 2024). Lisäksi asianomistajan lausuntoja arvioitiin keskimäärin hieman uskottavammiksi kuin vastaajan lausuntoja. Tuomarit raportoivat myös antavansa kehonkielelle ja tunneilmaisulle huomattavaa painoarvoa – enemmän kuin mitä oikeuspsykologinen tutkimus ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö näyttäisivät tukevan. Toisaalta tutkimusnäyttö ei ole yksiselitteistä, sillä joissakin tutkimuksissa uskottavuusarviot ovat olleet jopa myönteisempiä etäyhteyksien kautta toteutettuina (Denault ym., 2025).

Etäoikeudenkäyntien vaikutuksia ei siten voida arvioida yksinomaan teknisten ratkaisujen tai institutionaalisen tehokkuuden pohjalta. Rikosoikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus rakentuu myös vuorovaikutuksessa syntyvistä kokemuksista, kuten mahdollisuudesta osallistua, tulla kuulluksi ja ymmärtää menettelyn kulku. Videovälitteisyys voi muuttaa näitä edellytyksiä esimerkiksi heikentämällä yhteisläsnäolon tunnetta ja vuorovaikutuksen välittömyyttä (Feigenson, 2023). Tästä syystä etäkuulemisten tarkastelu edellyttää kokemuksellista näkökulmaa, jossa huomio kohdistuu menettelyn koettuun oikeudenmukaisuuteen (Autio & Ervo, 2022). Tässä tutkielmassa etäkuulemisten vaikutusta rikosprosessin koettuun oikeudenmukaisuuteen tarkastellaan tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien arvioina asianosaisten kokemuksista. Käsitteitä etäkuuleminen, etämenettely ja etäoikeudenkäynti käytetään osin rinnakkain viittaamaan videovälitteiseen osallistumiseen rikosoikeudenkäynnissä.

Koettu oikeudenmukaisuus rikosprosessissa: käsite ja lähtökohdat

Koetulla oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin oikeudenkäynnin osapuolet kokevat päätöksentekomenettelyn ja heihin kohdistuvan kohtelun oikeudenmukaiseksi. Arvio kohdistuu erityisesti päätöksenteon reiluuteen sekä siihen, millaisena yksilö kokee kohtelunsa viranomaisen taholta (Tyler, 2006). Ratkaisevaa ei siis ole vain se, mihin lopputulokseen asiassa päädytään, vaan myös se, miten ratkaisuun on tultu ja millaisena prosessi näyttäytyy osapuolille. Menettelyn tulee näin ollen paitsi täyttää sille asetetut oikeudelliset vaatimukset myös näyttäytyä osallistujille oikeudenmukaisena (Autio & Ervo, 2022).

Tässä tutkielmassa prosessuaalinen oikeudenmukaisuus ymmärretään teoreettiseksi viitekehykseksi, joka jäsentää oikeusprosessin reiluutta määrittäviä rakenteellisia ja vuorovaikutuksellisia piirteitä, kuten päätöksenteon neutraaliutta, johdonmukaisuutta ja kunnioittavaa kohtelua (Tyler, 2003). Koettu oikeudenmukaisuus viittaa puolestaan näiden periaatteiden subjektiiviseen toteutumiseen yksittäisen osapuolen näkökulmasta. Se voidaan näin nähdä prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden kokemuksellisena ulottuvuutena.

Perinteisessä oikeussalissa menettelyjen ja käytäntöjen tarkoituksena on viestiä kunnioitusta ja mahdollistaa osallistuminen (Rossner & Tait, 2023). Fyysistä yhteisläsnäoloa onkin pidetty osallistumisen "kultaisena standardina". Vaikka rikosprosessin koettua oikeudenmukaisuutta on tutkittu melko vähän, riitaoikeudenkäyntejä koskeva tutkimus osoittaa, että asianosaiset arvioivat prosessin usein myönteisesti, myös silloin kun he häviävät asiansa, ja arviot perustuvat ennen kaikkea kokemukseen kohtelun laadusta eivätkä lopputulokseen. Samansuuntaisia havaintoja on tehty myös asianajajien arvioissa (MacCoun, 2005). Myös hallintotuomioistuimia koskevat tutkimukset viittaavat siihen, että osapuolet arvioivat menettelyn keskeiset oikeudenmukaisuuden elementit – kuten kuulluksi tulemisen ja kunnioittavan kohtelun – keskimäärin melko korkealle (de Godzinsky & Aaltonen, 2013).

Empiirinen tutkimus rikosoikeudenkäynnin koetusta oikeudenmukaisuudesta on kuitenkin edelleen niukkaa, ja tutkimus on painottunut ammattilaisiin maallikko-osallistujien sijasta. Euroopassa ei ole vertailukelpoista tutkimustietoa siitä, kuinka moni syytetyistä tai asianomistajista kokee yksittäisen rikosoikeudenkäynnin oikeudenmukaisena.[1] Sen sijaan kansalaisten yleistä luottamusta poliisiin ja tuomioistuimiin on tutkittu laajasti, ja European Social Survey -aineiston mukaan luottamus on korkeinta Pohjoismaissa ja matalampaa Itä- ja osin Etelä-Euroopassa (Jackson ym., 2011). Vaikka luottamus ei ole sama asia kuin yksittäisen prosessin koettu oikeudenmukaisuus, antaa edellä mainittu tutkimus viitteitä oikeusjärjestelmän yleisestä arvioinnista.

Prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden merkitys ei rajoitu yksittäiseen oikeudenkäyntiin. Tyler (2003) esittää niin sanotussa process-based model of regulation -mallissaan, että viranomaisten toiminnan hyväksyttävyys ja lain tehokas toteutuminen perustuvat pitkälti siihen, miten oikeudenmukaisiksi menettelyt koetaan. Kokemukset kuulluksi tulemisesta, kunnioittavasta kohtelusta ja puolueettomuudesta vahvistavat legitimiteettiä, joka puolestaan lisää halukkuutta hyväksyä viranomaisten päätökset ja noudattaa lakia. Waltersin ja Bolgerin (2019) meta-analyysi tukee tätä näkemystä: prosessuaalinen oikeudenmukaisuus on vahvasti yhteydessä legitimiteettiin, ja legitimiteetti edelleen lain noudattamiseen. Koettu oikeudenmukaisuus liittyykin oikeusjärjestelmän toimivuuteen laajemmin kuin pelkästään yksittäisen asian ratkaisuun. Näin ollen etäkuulemisten vaikutus koettuun oikeudenmukaisuuteen on yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä ne voivat vaikuttaa niihin kokemuksellisiin tekijöihin, joihin oikeusjärjestelmän legitimiteetti ja kansalaisten vapaaehtoinen lain noudattaminen pitkälti perustuvat. Jos etäoikeudenkäynnit heikentävät koettua oikeudenmukaisuutta, niiden vakiintuminen osaksi oikeudenhoitoa voi puolestaan vähentää kansalaisten halukkuutta noudattaa lakia.

[1] Eräässä Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa vastaajista 55 % ilmoitti kokeneensa tulleensa kohdelluksi reilusti ja 29 % oli tyytyväinen tapauksen lopputulokseen, vaikka 71 % ilmaisi tyytymättömyyttä lopputulokseen. Tutkimuksessa havaittiin, että vastaajat kiinnittivät huomiota menettelyyn ja että oikeusprosessin koettu reiluus oli heille merkityksellinen riippumatta lopputuloksesta (Casper, Tyler, & Fisher, 1988).

Etämenettelyjen vaikutusmekanismit koettuun oikeudenmukaisuuteen

Videovälitteinen osallistuminen voi vaikuttaa koettuun oikeudenmukaisuuteen useiden erilaisten mekanismien kautta. Tutkimusten mukaan etämenettelyt voivat lisätä psykologista ja sosiaalista etäisyyttä, jolloin osallistujat näyttäytyvät vähemmän henkilökohtaisina ja näin yhteisläsnäolon kokemus voi heikentyä (McKay, 2018). Fyysinen ja psykologinen etäisyys voi vähentää oikeudenkäynnin koettua merkityksellisyyttä ja siten vaikuttaa arvioihin sen oikeudenmukaisuudesta (Feigenson, 2023). Lisäksi etäympäristö voi muuttaa sitä, miten syytettyjen ja muiden osapuolten käyttäytymistä ja osallistumista tulkitaan, mikä voi heijastua kokemukseen oikeudenmukaisesta kohtelusta (Bellone, 2024; McKay, 2022). Tutkimusnäyttö ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, sillä kaikissa tutkimuksissa ei ole havaittu merkittäviä eroja etä- ja lähimenettelyjen välillä (Clark, 2021; Rossner & Tait, 2023).

Koetun oikeudenmukaisuuden kannalta keskeistä on myös sanaton vuorovaikutus, erityisesti katsekontakti. Videovälitteisyys voi heikentää sanattomien vihjeiden välittymistä ja lisätä kokemusta etäisyydestä tai passiivisuudesta (Autio & Ervo, 2022; Feigenson, 2023). Tutkimuskirjallisuudessa on lisäksi esitetty, että luottamuksen rakentuminen saattaa videoympäristössä olla vaikeampaa kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, koska kasvokkaisissa tilanteissa luottamus kytkeytyy vahvasti kehollisiin ja sanattomiin vihjeisiin, kuten asennon peilaamiseen ja käyttäytymisen hienovaraiseen jäljittelyyn. Videovälitteisessä viestinnässä nämä mekanismit voivat välittyä puutteellisesti tai muuttuneessa muodossa, mikä saattaa vaikuttaa siihen, miten osapuolet kokevat vuorovaikutuksen ja toistensa luotettavuuden (Diana ym., 2023; Ebner & Thompson, 2014).

Lisäksi etäoikeudenkäynnit näyttävät kuormittavan osallistujia kognitiivisesti enemmän kuin perinteiset istunnot. Niin sanottu “Zoom-väsymys” voi heikentää tarkkaavaisuutta ja vuorovaikutusta sekä vaikuttaa siihen, miten osapuolten käyttäytymistä tulkitaan (Bandes & Feigenson, 2021; Rowden & Wallace, 2018). Erityisesti lyhyissä etäistunnoissa toisilleen entuudestaan vieraiden henkilöiden välille empatian muodostuminen voi olla haastavampaa (Bailey Vavonese ym., 2020). Lisäksi arvioijat saattavat tiedostamattaan kohdentaa etäosallistumisen aiheuttamasta kuormituksesta syntyvät kielteiset tuntemuksensa asianosaisiin tai todistajiin (Feigenson, 2023), mikä voi heijastua arvioihin menettelyn oikeudenmukaisuudesta.

Koettuun oikeudenmukaisuuteen vaikuttavat myös rituaaliset ja rakenteelliset tekijät. Fyysisen oikeussalin institutionaaliset vihjeet ja symboliikka tukevat oikeudenkäynnin auktoriteettia ja läpinäkyvyyttä, mutta etämenettelyissä nämä voivat hämärtyä (Flower, 2025; Mulcahy, 2008). Etäjärjestelyt voivat myös synnyttää epäsymmetriaa, eli tilanteita, joissa osapuolten

osallistumismahdollisuudet tai vuorovaikutuksen edellytykset eivät ole yhtäläiset, ja lisätä eristyneisyyden tunnetta, mikä voi heikentää toimijuutta (Rossner & Tait, 2023) ja sitä kautta koettua oikeudenmukaisuutta. Vaikka etämenettelyihin liittyykin käytännöllisiä etuja, osa osallistujista kokee ne vieraannuttavina ja etäännyttävinä (Sternlight & Robbennolt, 2022), mikä voi vaikuttaa siihen, kuinka oikeudenmukaiseksi oikeudenkäynti koetaan.

Tutkimusnäyttö: erot osallistujissa, rooleissa ja kokemuksessa

Aiempi tutkimus viittaa siihen, että etäoikeudenkäyntien koettu oikeudenmukaisuus voi vaihdella eri osallistujaryhmien välillä, mutta syytettyjen ja asianomistajien kokemuksia vertailevaa systemaattista tutkimusta on niukasti. Etämenettelyt voivat joissain tilanteissa lisätä turvallisuutta (Gibbs, 2017; Turner, 2021) ja vähentää kuormitusta, esimerkiksi silloin kun fyysinen läsnäolo olisi psyykkisesti raskasta (Clark, 2021). Samalla ne voivat osoittautua ongelmallisiksi haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, kuten sellaisille, joilla on mielenterveyden haasteita, oppimisvaikeuksia tai puutteelliset digitaaliset valmiudet ja tekniset resurssit (Denault ym., 2025). Lisäksi tutkimuksessa on todettu, että esimerkiksi lapset ja henkilöt, joilla on kehitysvamma tai muita kognitiivisia rajoitteita, kohtaavat merkittäviä vaikeuksia oikeudenkäynnin kielen ymmärtämisessä ja ristikuulusteluun vastaamisessa, mikä voi heikentää heidän tosiasiallista osallistumistaan prosessiin (Morrison ym., 2019). Koska menettelyn ymmärrettävyys ja tosiasiallinen osallistuminen ovat prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden keskeisiä edellytyksiä, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kielelliset ja kognitiiviset haasteet voivat vaikuttaa siihen, miten oikeudenmukaisena menettely koetaan. Etäympäristö voi tällöin joko tukea osallistumista tai vaihtoehtoisesti vahvistaa jo olemassa olevia esteitä.

Aiempi tutkimus viittaa lisäksi siihen, että suhtautuminen etämenettelyihin vaihtelee ammattiroolien mukaan. Puolustusasianajajat näyttävät suhtautuvan niihin keskimäärin kriittisemmin kuin tuomarit tai syyttäjät ja arvioivat niiden voivan heikentää prosessin oikeudenmukaisuutta sekä suosivan pääasiassa syyttäjiä (Turner, 2021). Monet oikeusalan ammattilaiset kokevat etäistuntojen heikentävän menettelyn arvokkuutta ja ymmärrettävyyttä (Bellone, 2024), ja puolustuksen edustajat ovat raportoineet haasteista luottamuksellisessa yhteydenpidossa asiakkaaseen (Bannon, 2021). Myös ammattilaiset kohtaavat teknologisia haasteita. Esimerkiksi suomalaisille tuomareille tehdyssä kyselyssä monet raportoivat vaikeuksista videoneuvottelujärjestelmien käytössä (Ala-Kortesmaa & Välikoski, 2023). Tällaiset ongelmat voivat heikentää tosiasiallisia osallistumismahdollisuuksia (Denault ym., 2025) ja vaikuttaa koettuun oikeudenmukaisuuteen.

Sen sijaan etäkuulemiskokemuksen ja -ohjeistuksen määrän vaikutuksista koettuun oikeudenmukaisuuteen on vain vähän näyttöä. Yksittäiset havainnot viittaavat siihen, että kokemuksen karttuessa arviot voivat muuttua myönteisemmiksi (Sternlight & Robbennolt, 2022). Ammattiroolien ja joidenkin osallistujaryhmien eroja on tutkittu jonkin verran, mutta etäkuulemiskokemuksen, yleisen työkokemuksen ja kansallisen kontekstin yhteydet arvioihin ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Aiempi kirjallisuus viittaa siihen, että etäkuulemiset voivat muuttaa rikosprosessin vuorovaikutuksellisia ja kokemuksellisia edellytyksiä tavalla, jolla on merkitystä sille, kuinka oikeudenmukaisena oikeudenkäynti koetaan (Bandes & Feigenson, 2021; Feigenson, 2023; Flower, 2025; Rossner & Tait, 2023). Lisäksi tutkimus viittaa siihen, että arviot etämenettelyjen oikeudenmukaisuudesta voivat vaihdella ammattiroolien välillä (Sternlight & Robbennolt, 2022; Turner, 2021). Sen sijaan kansallisen toimintaympäristön sekä työkokemuksen ja etäkuulemiskokemuksen yhteyksistä arvioihin on toistaiseksi kertynyt vain rajallisesti empiiristä näyttöä, ja tulokset ovat osin ristiriitaisia.

Tässä tutkielmassa tätä tutkimusaukkoa tarkastellaan E-ViVi-hankkeen kyselyaineistolla analysoimalla tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien arvioita siitä, missä määrin asianosaiset kokevat etäkuulemisen yhtä oikeudenmukaisena kuin fyysisen läsnäolon oikeudenkäynnissä. Aineisto on kerätty Suomesta ja Ruotsista, mikä mahdollistaa myös maiden välisen vertailun. Suomessa kysymys on käytännöllisesti erityisen relevantti, koska etäkuulemisten käyttö perustuu pitkälti tuomarin tapauskohtaiseen harkintaan (HE 63/2024; OK 15–16 §). Tutkimuskysymys on seuraava: "*Arvioivatko tuomarit, syyttäjät ja puolustusasianajajat etäkuulemisen rikosprosessissa yhtä oikeudenmukaiseksi kuin lähikuulemisen, ja ovatko työskentelymaa, ammattirooli, työkokemus ja etäkuulemiskokemus yhteydessä näihin arvioihin*"

Aiemman tutkimuksen perusteella asetetaan seuraavat hypoteesit: *H1: Oikeusammattilaiset arvioivat, että sekä syytetyt että asianomistajat kokevat etäkuulemisen keskimäärin vähemmän oikeudenmukaisena kuin lähikuulemisen*; ja *H2: Puolustusasianajajien arviot etäkuulemisen kokemuksellisesta oikeudenmukaisuudesta ovat keskimäärin matalampia kuin tuomarien ja syyttäjien arviot*. Työkokemuksen, etäkuulemiskokemuksen ja työskentelymaan yhteyksiä sekä mahdollisia eroja syytettyjä ja asianomistajia koskevissa arvioissa tarkastellaan lisäksi eksploratiivisesti, koska aiempi tutkimus ei anna yksiselitteisiä oletuksia erojen suunnasta.

MENETELMÄT

Aineisto ja tutkimusasetelma

Aineistona käytettiin E-ViVi-hankkeessa (Enhancing Videorecorded Interviews and Virtual Hearings in Europe) kerättyä kyselyaineistoa. E-ViVi on Euroopan unionin osarahoittama tutkimushanke, jonka tavoitteena on tarkastella etäkuulemisten ja audiovisuaalisesti tallennettujen kuulustelujen käyttöä rikosoikeudenkäynneissä sekä niiden vaikutuksia rikosprosessin kokemuksellisiin ja vuorovaikutuksellisiin ulottuvuuksiin. Hanketta koordinoi Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti (HEUNI), ja sen avustussopimusnumero on 101160576. Tässä kandidaatintutkielmassa hankkeessa kerättyä aineistoa analysoitiin itsenäisesti määriteltyjen tutkimuskysymysten pohjalta.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat rikosoikeudenkäynneissä toimivat oikeusammattilaiset. E-ViVi-kysely toteutettiin Suomessa, Ruotsissa ja Alankomaissa, mutta tässä tutkielmassa analyysit rajattiin Suomea ja Ruotsia koskevaan aineistoon tutkielman laajuuden vuoksi. Analyysiaineisto sisälsi yhteensä 213 kyselyyn vastaajaa, joista 85 oli Suomesta ja 128 Ruotsista. Ammattirooleittain vastaajat jakautuivat 48 tuomariin, 63 syyttäjään ja 102 puolustusasianajajaan. Pääanalyyseistä poistettiin kaksi vastaajaa, joilta puuttui tieto jommastakummasta tutkimuksen keskeisestä oikeudenmukaisuusmuuttujasta. Lopulliseen pääanalyysiaineistoon sisältyi siten 211 vastaajaa, joista 84 työskenteli Suomessa ja 127 Ruotsissa. Ammattirooleittain aineisto koostui 47 tuomarista, 63 syyttäjästä ja 101 puolustusasianajajasta.

Aineisto kerättiin anonyymilla sähköisellä kyselyllä HEUNIn hallinnoimalla Webropol-alustalla keväällä 2025. Kysely toteutettiin kaikissa maissa sisällöllisesti yhdenmukaisena, ja se oli saatavilla vastaajien kansallisilla kielillä. Kyselyä levitettiin projektikumppaneiden ja tukikumppaniorganisaatioiden ammatillisissa verkostoissa sähköpostitse ja LinkedInin kautta. Suomessa kutsua välittivät muun muassa tuomioistuinvirasto, syyttäjälaitos ja Vaasan hovioikeus. Ruotsissa kutsua välittivät muun muassa Ruotsin asianajajaliitto, Helsingborgin käräjäoikeus ja Ruotsin syyttäjälaitos. Koska kyselyä levitettiin avoimesti ammatillisissa verkostoissa, tarkkaa perusjoukon kokoa ei ollut mahdollista määrittää eikä vastausprosenttia voitu laskea. Kyselyn täyttäminen kesti arviolta 15–20 minuuttia.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja anonyymia. Vastaajille annettiin ennen kyselyyn osallistumista kirjallinen tutkimustiedote, ja vastaaminen katsottiin tietoon perustuvaksi suostumukseksi. Kysely ei kerännyt henkilötunnisteita, kuten nimiä, sähköpostiosoitteita tai työnantajatietoja. Mikäli kyselyyn vastaaja jätti kyselyn lopussa yhteystietonsa mahdollista jatkoyhteydenottoa varten, nämä tiedot poistettiin aineistosta ennen

analyysia. Tutkimukselle on saatu eettinen hyväksyntä Tilburgin yliopiston eettiseltä toimikunnalta. Projektin aikana aineisto säilytettiin turvallisesti Webropolissa, minkä jälkeen se poistettiin alustalta ja arkistoitiin suojattuun ympäristöön. Webropol-data poistetaan kahden vuoden kuluessa, ja muuta projektiaineistoa säilytetään kymmenen vuoden ajan.

Tutkimusasetelma oli poikkileikkaustutkimus. Tässä tutkielmassa analyysi rajattiin koskemaan rikosoikeudenkäyntejä ja videovälitteisiä etäkuulemisia. Puhelinkuulemiset sekä alaikäisten kuulemiseen liittyvät erityiskysymykset rajattiin analyysin ulkopuolelle. Tutkimus ei kohdistunut suoraan rikosprosessin asianosaisten omiin kokemuksiin, vaan tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien arvioihin siitä, missä määrin asianosaiset kokevat etäkuulemisen yhtä oikeudenmukaisena kuin fyysisen läsnäolon oikeussalissa. Tuloksia tulee siten tulkita oikeusammattilaisten käsityksinä asianosaisten kokemuksellisesta oikeudenmukaisuudesta, ei asianosaisten suorina kokemuksina.

Mittarit ja muuttujat

Tässä tutkielmassa käytettiin E-ViVi-hankkeessa laadittua strukturoitua sähköistä kyselylomaketta. Tämän tutkielman analyyseihin käytetyt muuttujat valittiin tutkimuskysymysten ja asetettujen hypoteesien perusteella.

Tutkimuksen keskeinen riippuva muuttuja oli koettu oikeudenmukaisuus etäoikeudenkäynneissä, jota mitattiin väittämällä: *”Asianosaiset kokevat oikeusprosessit yhtä oikeudenmukaisina silloin, kun heitä kuullaan etänä verrattuna siihen, että heitä kuultaisiin paikan päällä.”* Vastaajia pyydettiin arvioimaan väittämää erikseen syytettyjen ja asianomistajien näkökulmasta. Vastaukset annettiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä). Muuttuja heijastaa siten ensisijaisesti vastaajan käsitystä näiden kahden kuulemismuodon oikeudenmukaisuuden samankaltaisuudesta, eikä suoraa arviota siitä, onko etäkuuleminen oikeudenmukaisempaa kuin lähikuuleminen. Muuttujat käänteiskoodattiin analyysia varten siten, että suuremmat arvot kuvaavat vahvempaa samaa mieltä olemista väittämän kanssa.

Syytettyä ja asianomistajaa koskevista väittämistä muodostettiin koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttuja (vaihteluväli 1–5). Väittämien välinen korrelaatio oli voimakas ja tilastollisesti merkitsevä ($r = 0.66$, $p < .001$), mikä tukee niiden yhdistämistä summamuuttujaksi. Muuttujan sisäinen johdonmukaisuus oli myös hyvä (Cronbachin $\alpha = 0.79$). Väittämiä tarkasteltiin analyyseissä myös erikseen.

Taustamuuttujina tarkasteltiin vastaajien työskentelymaata ja ammattiroolia. Analyysiin sisällytettiin Suomessa ja Ruotsissa työskentelevät vastaajat sekä tuomarit, syyttäjät ja puolustusasianajajat. Työkokemusta rikosoikeudenkäynneissä mitattiin kysymyksellä: *”Kuinka monta vuotta sinulla on työkokemusta rikosoikeudenkäynneistä? Sisällytä vastaukseesi kaikki rikosasioihin liittyvä työkokemuksesi, vaikka olisit toiminut eri ammateissa tai rooleissa.”* Vastausvaihtoehdot olivat 1–4 vuotta, 5–10 vuotta, 11–15 vuotta ja vähintään 16 vuotta. Muuttujaa käsiteltiin analyyseissä ordinaaliasteikollisena muuttujana siten, että suurempi arvo kuvasi pidempää työkokemusta.

Etäkuulemiskokemuksen määrää mitattiin kysymyksellä: *”Kuinka monessa rikosoikeudenkäynnissä olet arviolta ollut mukana, jossa on käytetty vastaajien tai asianomistajien etäkuulemista?”* Vastausvaihtoehdot olivat 1–5, 6–24 ja vähintään 25. Muuttujaa käsiteltiin analyyseissä ordinaaliasteikollisena muuttujana siten, että suurempi arvo kuvasi laajempaa etäkuulemiskokemusta.

Aineiston analyysi

Tilastolliset analyysit toteutettiin R-ohjelmistolla (v. 4.5.2; R Core Team, 2025). Aineiston valmistelussa tarkistettiin puuttuvat arvot, muuttujien jakaumat ja mahdolliset virhekoodaukset. Kaksi kyselyyn vastaajaa, joilta puuttui tieto jommastakummasta keskeisestä oikeudenmukaisuusmuuttujasta, poistettiin pääanalyyseistä. Muut puuttuvat havainnot käsiteltiin analyysikohtaisesti siten, että kuhunkin analyysiin sisällytettiin vain ne vastaajat, joilta tarvittavat tiedot olivat saatavilla. Kategoriset muuttujat koodattiin faktoreiksi analyysia varten.

Ennen hypoteesien testaamista tarkasteltiin koetun oikeudenmukaisuuden muuttujien jakaumia histogrammien, vinous- ja huipukkuuslukujen sekä Shapiro–Wilkin testin avulla. Koetun oikeudenmukaisuuden muuttujat poikkesivat normaalijakaumasta (Shapiro–Wilk $p < .001$), mutta vinous- ja huipukkuusarvot olivat maltillisia. Tämän vuoksi pääanalyysit toteutettiin parametrisilla menetelmillä, joita täydennettiin ei-parametrisilla testeillä tulosten robustiuden varmistamiseksi. Parametrisia menetelmiä pidettiin tarkoituksenmukaisina erityisesti koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujan analysoinnissa, koska jakaumapoikkeamat olivat lieviä ja ryhmäkoot melko suuria.

Työkokemusta ja etäkuulemiskokemusta koskevat muuttujat olivat ordinaaliasteikollisia, eikä niitä käsitelty jatkuvina muuttujina. Tämän vuoksi niiden yhteyttä koettuun oikeudenmukaisuuteen tarkasteltiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimilla sekä

osittaisilla Spearmanin korrelaatioilla, joissa kummankin kokemusmuuttujan yhteyttä koettuun oikeudenmukaisuuteen arvioitiin kontrolloimalla toista kokemusmuuttujaa. Tällä tavoin voitiin tarkastella, säilyikö yhteys samansuuntaisena myös toisen kokemusmuuttujan vaikutus huomioituna. Osittaiset korrelaatiot laskettiin niille havainnoille, joilta kaikki analyysissä tarvittavat muuttujat olivat saatavilla (n = 207).

Työskentelymaiden välisiä eroja koetussa oikeudenmukaisuudessa tarkasteltiin riippumattomien otosten t-testillä ja erojen suuruutta kuvattiin efektikoolla (Hedgesin g). Varianssien yhtäsuuruutta arvioitiin Levenen testillä. Tulokset varmistettiin ei-parametrisella Mann–Whitneyn U-testillä. Ammattiroolien välisiä eroja tarkasteltiin yksisuuntaisella varianssianalyysilla. Varianssien yhtäsuuruutta arvioitiin Levenen testillä, ja tulokset varmistettiin ei-parametrisella Kruskal–Wallis-testillä. Ryhmien välisiä eroja tarkennettiin Bonferroni-korjatuilla parivertailuilla.

Ensimmäistä hypoteesia tarkasteltiin vertaamalla oikeudenmukaisuusarvioita asteikon neutraalipisteeseen 3 yhden otoksen t-testillä. Tulokset varmistettiin ei-parametrisella Wilcoxonin signed-rank-testillä. Toista hypoteesia tarkasteltiin lisäksi suunnatusti vertaamalla puolustusasianajajia yhdistettyyn muiden ammattiroolien ryhmään riippumattomien otosten t-testillä ja ei-parametrisella Wilcoxonin järjestyslukutestillä. Lisäksi tehtiin lisäanalyysi lineaarisella mallilla, jossa koettua oikeudenmukaisuutta selitettiin samanaikaisesti työskentelymaalla ja ammattiroolilla. Molemmat muuttujat sisällytettiin malliin kategorisina faktoreina ilman interaktiotermiä. Mallin tuloksia täydennettiin erillisellä analyysillä, jossa tarkasteltiin työskentelymaan ja ammattiroolin välistä interaktiota. Molemmat selittävät muuttujat käsiteltiin kategorisina faktoreina. Kaikki testit olivat kaksisuuntaisia, ja tilastollisen merkitsevyyden rajaksi asetettiin $p < .05$.

TULOKSET

Kuvailevat tulokset

Pääanalyysiin sisältyneistä vastaajista 84 työskenteli Suomessa ja 127 Ruotsissa. Ammattirooleittain aineisto koostui 47 tuomarista, 63 syyttäjästä ja 101 puolustusasianajajasta. Vastaajista 117 oli naisia, 88 miehiä, yksi ilmoitti sukupuolekseen muun ja viisi ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. Suurin ikäryhmä oli 51–60-vuotiaat (n = 69). Työkokemuksen perusteella suurin ryhmä oli vähintään 16 vuotta rikosoikeudenkäyntikokemusta omaavat kyselyyn vastaajat (n = 124), ja etäkuulemiskokemuksen perusteella suurin ryhmä oli vähintään 25 etäkuulemisessa mukana olleet vastaajat (n = 152). Tarkemmat vastaajien taustatiedot on esitetty Taulukossa 1.

Taulukko 1

Vastaajien keskeiset taustatiedot

Muuttuja	**Luokka**	***n***	**%**
Työskentelymaa	Suomi	84	39.80
	Ruotsi	127	60.20
Ammattirooli	Tuomari	47	22.27
	Syyttäjä	63	29.86
	Puolustusasianajaja	101	47.87
Työkokemus (vuotta)	1–4	16	7.58
	5–10	30	14.22
	11–15	40	18.96
	≥ 16	124	58.77
	Ei ilmoittanut	1	0.47
Etäkuulemiskokemus	1–5	8	3.79
	6–24	48	22.75
	≥ 25	152	72.04
	Ei ilmoittanut	3	1.42

Huom. Prosenttiosuudet on laskettu kaikista pääanalyysiin sisältyneistä vastaajista (N = 211).

Syytettyä koskevan oikeudenmukaisuusarvion keskiarvo oli M = 3.21 (SD = 1.15) ja asianomistajaa koskevan arvion M = 3.71 (SD = 0.94). Koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujan keskiarvo oli M = 3.46 (SD = 0.96). Arviot olivat keskimäärin hieman myönteisiä, eli etäkuulemista ei arvioitu lähikuulemista epäoikeudenmukaisemmaksi, vaan vähintään yhtä oikeudenmukaiseksi. Syytettyä koskevat arviot sijoittuivat kuitenkin lähemmäs neutraalipistettä, kun taas asianomistajaa koskevat arviot olivat selkeämmin myönteisiä. Taulukossa 2 esitetään syytettyä koskevan arvion, asianomistajaa koskevan arvion ja niiden perusteella muodostetun keskiarvomuuttujan kuvailevat tunnusluvut koko analyysiaineistossa. Suurempi arvo kuvaa myönteisempää arviota etäkuulemisen oikeudenmukaisuudesta.

Taulukko 2

Koetun oikeudenmukaisuuden kuvailevat tunnusluvut

Muuttuja	***M***	***SD***	**Min**	**Max**
Syytettyä koskeva arvio	3.21	1.15	1	5
Asianomistajaa koskeva arvio	3.71	0.94	1	5
Koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttuja	3.46	0.96	1	5

Huom. Suurempi arvo kuvaa myönteisempää arviota etäkuulemisen oikeudenmukaisuudesta.

Arvioivatko oikeusalan ammattilaiset etäkuulemisen yhtä oikeudenmukaiseksi kuin lähikuulemisen?

Käänteiskoodatulla asteikolla syytettyä koskeva arvio oli neutraalipistettä korkeampi (M = 3.21, SD = 1.15, $t(210) = 2.69$, $p = .008$). Myös asianomistajaa koskeva arvio oli neutraalipistettä korkeampi (M = 3.71, SD = 0.94, $t(210) = 10.99$, $p < .001$). Myös koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttuja oli neutraalipistettä korkeampi (M = 3.46, SD = 0.96, $t(210) = 7.03$, $p < .001$). Näin ollen tulokset osoittivat, että kaikkien kolmen muuttujan keskiarvot olivat tilastollisesti merkitsevästi neutraalipistettä (3) korkeampia. Tämä viittaa siihen, että oikeusalan ammattilaiset arvioivat asianosaisten kokevan etäkuulemisen keskimäärin yhtä oikeudenmukaisena kuin lähikuulemisen. Ei-parametriset Wilcoxonin testit tukivat samaa johtopäätöstä kaikilla kolmella muuttujalla.

Ovatko työkokemus ja etäkuulemiskokemus yhteydessä koettuun oikeudenmukaisuuteen?

Työkokemus ei ollut yhteydessä koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujaan (r_s = 0.04, p = .566), syytettyä koskevaan arvioon (r_s = 0.05, p = .515) eikä asianomistajaa koskevaan arvioon (r_s = 0.04, p = .605). Etäkuulemiskokemus oli heikosti positiivisesti yhteydessä koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujaan (r_s = 0.16, p = .020) ja syytettyä koskevaan arvioon (r_s = 0.17, p = .012), mutta ei asianomistajaa koskevaan arvioon (r_s = 0.10, p = .151). Suurempi

etäkuulemiskokemus oli siis yhteydessä myönteisempiin arvioihin etäkuulemisen oikeudenmukaisuudesta.

Osittaisissa Spearmanin korrelaatioissa työkokemus ei ollut yhteydessä koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujaan, kun etäkuulemiskokemus vakioitiin (r_s = 0.02, p = .752). Myöskään työkokemus ei ollut yhteydessä syytettyä koskevaan arvioon (r_s = 0.03, p = .682) eikä asianomistajaa koskevaan arvioon (r_s = 0.03, p = .719), kun etäkuulemiskokemus huomioitiin. Etäkuulemiskokemus puolestaan oli heikosti positiivisesti yhteydessä koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujaan, kun työkokemus vakioitiin (r_s = 0.15, p = .028). Vastaava yhteys havaittiin myös syytettyä koskevassa arviossa (r_s = 0.17, p = .016), mutta ei asianomistajaa koskevassa arviossa (r_s = 0.09, p = .208).

Eroavatko arviot koetusta oikeudenmukaisuudesta työskentelymaiden välillä?

Suomessa työskentelevät kyselyyn vastaajat arvioivat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden myönteisemmäksi kuin Ruotsissa työskentelevät kyselyyn vastaajat (M = 3.88, SD = 0.78 vs. M = 3.19, SD = 0.96; t(200.65) = 5.78, p < .001, g = 0.79). Efektikoko oli keskisuuri. Sama ero havaittiin myös ei-parametrisessa analyysissä (p < .001). Syytettyä koskevat arviot olivat Suomessa myönteisempiä kuin Ruotsissa (M = 3.81, SD = 0.83 vs. M = 2.82, SD = 1.17; t(208.03) = 7.19, p < .001, g = 0.97). Efektikoko oli suuri. Sama ero havaittiin myös ei-parametrisessa analyysissä (p < .001). Myös asianomistajaa koskevat arviot olivat Suomessa myönteisempiä kuin Ruotsissa (M = 3.95, SD = 0.81 vs. M = 3.55, SD = 0.99; t(200.12) = 3.23, p = .001, g = 0.44). Efektikoko oli pieni. Ero oli merkitsevä myös ei-parametrisessa analyysissä (p = .003).

Eroavatko arviot koetusta oikeudenmukaisuudesta etäoikeudenkäynneissä ammattiroolien välillä?

Ammattiroolien välillä oli ero koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujassa (F(2, 208) = 27.85, p < .001, η2 = 0.21). Puolustusasianajajien arviot olivat matalampia kuin tuomareiden ja syyttäjien arviot. Tuomareiden keskiarvo oli M = 3.87, syyttäjien M = 3.89 ja puolustusasianajajien M = 3.00. Taulukossa 3 esitetään koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujan keskiarvot ja keskihajonnat ammattirooleittain.

Taulukko 3

Koettu oikeudenmukaisuus ammattirooleittain

Ammattirooli	***n***	***M***	***SD***
Tuomari	47	3.87	0.83
Syyttäjä	63	3.89	0.74
Puolustusasianajaja	101	3.00	0.94

Puolustusasianajajien arviot olivat matalampia kuin tuomareiden ($p < .001$) ja syyttäjien ($p < .001$) arviot. Tuomareiden ja syyttäjien välillä ei ollut eroa ($p = 1.000$). Puolustusasianajajien arviot olivat matalampia myös verrattuna yhdistettyyn muiden ammattiryhmien ryhmään ($M = 3.00$ vs. $M = 3.88$; $t(200.77) = 7.44$, $p < .001$). Ammattiroolien välillä oli ero myös syytettyä koskevassa arviossa ($F(2, 208) = 42.89$, $p < .001$) ja asianomistajaa koskevassa arviossa ($F(2, 208) = 8.28$, $p < .001$). Ammattiroolien välisiä eroja havainnollistetaan kuviossa 1, jossa esitetään koetun oikeudenmukaisuuden jakauma tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien arvioissa.

Kuvio 1

Koetun oikeudenmukaisuuden jakauma ammattirooleittain.

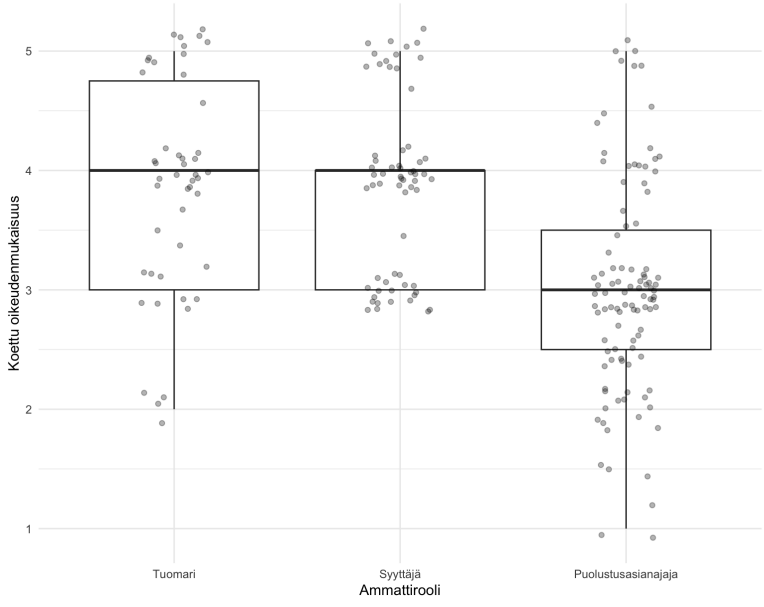

Huom. Yksittäiset havainnot on esitetty jitteröityinä pisteinä havainnollisuuden parantamiseksi.

Lisäanalyysissä ammattirooli oli yhteydessä koettuun oikeudenmukaisuuteen myös työskentelymaa vakioituna ($F(2, 207) = 12.77$, $p < .001$), mutta työskentelymaan yhteys ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($F(1, 207) = 3.29$, $p = .071$). Työskentelymaan ja ammattiroolin välinen kokonaisinteraktio ei ollut tilastollisesti merkitsevä, ($F(2, 205) = 2.58$, $p = .078$). Mallin yksittäisissä kertoimissa puolustusasianajajiin liittyvä interaktiotermi oli merkitsevä, mutta koska koko interaktiotesti ei ollut merkitsevä, tulosta tulee tulkita varoen.

POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, arvioivatko oikeusammattilaiset etäkuulemisen heikentävän asianosaisten kokemaa oikeudenmukaisuutta verrattuna lähikuulemiseen sekä ovatko ammattirooli, työskentelymaa, työkokemus ja etäkuulemiskokemus yhteydessä näihin arvioihin. Koettua oikeudenmukaisuutta tarkasteltiin syytettyä ja asianomistajaa koskevien arvioiden sekä niitä yhdistävän keskiarvomuuttujan avulla. Tutkimusaineistona oli E-ViVi-hankkeessa kerätty kyselyaineisto, josta tähän kandidaatintutkielmaan rajattiin Suomessa ja Ruotsissa työskentelevät tuomarit, syyttäjät ja puolustusasianajajat. Lopulliseen pääanalyysiin sisältyi 211 oikeusammattilaista.

Etäkuulemisen koettu oikeudenmukaisuus ja siihen yhteydessä olevat tekijät

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski sitä, arvioivatko oikeusammattilaiset asianosaisten kokevan etäkuulemisen vähemmän oikeudenmukaiseksi kuin lähikuulemisen. Aiemman kirjallisuuden perusteella asetettiin hypoteesi siitä, että etäkuulemisen arvioitaisiin heikentävän koettua oikeudenmukaisuutta, koska videovälitteisyyden on esitetty mm. heikentävän yhteisläsnäolon tunnetta, vuorovaikutuksen välittömyyttä ja mahdollisuutta tulkita sanattomia vihjeitä (Autio & Ervo, 2022; Bandes & Feigenson, 2021; Feigenson, 2023). Tulokset eivät kuitenkaan tukeneet tätä hypoteesia. Etäkuulemista ei keskimäärin arvioitu lähikuulemista epäoikeudenmukaisemmaksi niin syytetyn kuin asianomistajankaan näkökulmasta.

Tulos on kiinnostava, koska se poikkeaa osin siitä kriittisestä sävystä, joka etämenettelyjä koskevassa kirjallisuudessa usein korostuu (Bellone, 2024; Feigenson, 2023; Landström & Granhag, 2010). Tulos viittaa siihen, etteivät videovälitteisyyteen liittyvät mahdolliset riskit, kuten yhteisläsnäolon heikkeneminen tai sanattoman vuorovaikutuksen kaventuminen,

välttämättä yksiselitteisesti heijastu oikeusammattilaisten arvioihin menettelyn oikeudenmukaisuudesta. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että etäkuuleminen on mahdollisesti vakiintunut osaksi rikosprosessia siten, ettei sitä enää nähdä poikkeavana tai oikeudenmukaisuutta heikentävänä menettelynä. On myös mahdollista, että etäkuulemista arvioidaan ensisijaisesti sen toimivuuden eikä vuorovaikutuksellisten puutteiden näkökulmasta. Toisaalta tulos voi viitata myös siihen, etteivät etämenettelyihin liitetyt oikeudenmukaisuusriskit välttämättä realisoidu käytännössä, ainakaan siinä määrin, että ne heijastuisivat oikeusammattilaisten arvioihin menettelyn oikeudenmukaisuudesta.

Tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu suoraan syytettyjen tai asianomistajien omia kokemuksia, vaan oikeusammattilaisten käsityksiä niistä. Ammattilaiset saattavat painottaa arvioissaan esimerkiksi menettelyn sujuvuutta, hallittavuutta ja institutionaalista toimivuutta enemmän kuin kokemuksellisia tai emotionaalisia ulottuvuuksia. Tulokset kuvaavatkin siten oikeusammattilaisten käsityksiä, eivätkä välttämättä vastaa asianosaisten omia kokemuksia.

Työ- ja etäkuulemiskokemuksen yhteyksiä tarkasteltaessa havaittiin, että yleinen työkokemus rikosoikeudenkäynneistä ei ollut yhteydessä koettuun oikeudenmukaisuuteen. Sen sijaan etäkuulemiskokemus oli positiivisesti yhteydessä sekä koetun oikeudenmukaisuuden keskiarvomuuttujaan että syytettyä koskevaan arvioon. Osittaisissa Spearmanin korrelaatioissa etäkuulemiskokemuksen yhteys säilyi, kun yleinen työkokemus kontrolloitiin, kun taas työkokemuksella ei ollut yhteyttä koettuun oikeudenmukaisuuteen etäkuulemiskokemus huomioituna. Koska työ- ja etäkuulemiskokemus olivat ordinaaliasteikollisia muuttujia, niiden yhteyksiä tarkasteltiin ei-parametrisilla korrelaatiomenetelmillä. Tuloksia tulee tulkita yhteyksinä, ei syy–seuraussuhteina, sillä käytetty poikkileikkausaineisto ei mahdollista kausaalipäätelmiä ilman esimerkiksi pitkittäisasetelmaa tai satunnaistamista. Havainto on kuitenkin linjassa niiden aiempien tutkimushavaintojen kanssa, joiden mukaan kokemuksen karttuessa suhtautuminen etämenettelyihin voi muuttua myönteisemmäksi (Sternlight & Robbennolt, 2022).

Mahdollinen selitys tälle tulokselle on, että etäkuulemisiin liittyvä konkreettinen käytännön kokemus lisää ymmärrystä siitä, missä tilanteissa etämenettely toimii hyvin ja miten sen puutteita voidaan hallita. Kokemus voi myös vähentää teknologiaan liittyvää epävarmuutta ja lisätä luottamusta siihen, että etämenettelyllä voidaan saavuttaa oikeudenmukainen lopputulos. Kokemuksen karttuessa etämenettely ei välttämättä näyttäydy enää poikkeamana perinteisestä oikeussalimenettelystä, vaan osana tavanomaista prosessia. Tällöin etäyhteyden mahdollisesti synnyttämä psykologinen etäisyys tai vuorovaikutuksellinen epävarmuus voi vähentyä. Sen sijaan pitkä yleinen työkokemus rikosprosessista ei ollut yhteydessä koettuun oikeudenmukaisuuteen. Tämä voi viitata siihen, että arvioissa koskien etämenettelyitä ei ole kyse pelkästään yleisestä ammatillisesta kokemuksesta, vaan pikemminkin etämenettelyihin liittyvästä käytännön kokemuksesta, siihen

liittyvästä vakuuttuneisuudesta tai käsityksestä siitä, miten hyvin menettely toimii käytännössä. Tämän tutkielman tulokset viittaavatkin siihen, että etämenettelyihin liittyvä nimenomainen kokemus on merkityksellisempi tekijä kuin yleinen ammatillinen kokemus.

Kiinnostava havainto oli myös se, että syytettyä koskevat arviot olivat järjestelmällisesti matalampia kuin asianomistajaa koskevat arviot. Tämä voi viitata siihen, että oikeusammattilaiset pitävät etäkuulemista ongelmallisempana syytetyn kuin asianomistajan näkökulmasta. Tulos on teoreettisesti ymmärrettävä, koska syytetyn kohdalla etäkuulemiseen voi liittyä erityisiä oikeusturvakysymyksiä liittyen puolustuksen toteutumiseen, mahdollisuuteen kommunikoida luottamuksellisesti avustajan kanssa sekä siihen, miten syytetty voi osallistua menettelyyn ja tulla siinä kuulluksi. Asianomistajan kohdalla etäympäristö voi joissain tilanteissa jopa helpottaa osallistumista ja vähentää kuormitusta, mikä voi selittää myönteisempiä arvioita.

Ammattiroolien ja työskentelymaan väliset erot arvioissa

Toinen hypoteesi koski ammattiroolien välisiä eroja. Oletus oli aiemman kirjallisuuden perusteella, että puolustusasianajajat arvioivat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden matalammaksi kuin tuomarit ja syyttäjät. Tämä hypoteesi sai selvää tukea. Puolustusasianajajien arviot olivat tilastollisesti merkitsevästi matalampia kuin tuomareiden ja syyttäjien arviot, eikä tuomareiden ja syyttäjien välillä ollut merkitsevää eroa. Sama suunta havaittiin myös silloin, kun puolustusasianajajia verrattiin yhdistettyyn muiden ammattiryhmien ryhmään.

Tulos on hyvin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan puolustuksen edustajat suhtautuvat etämenettelyihin muita oikeusammattilaisia kriittisemmin (Turner, 2021; Bannon, 2021). Mahdollinen selitys on se, että puolustusasianajajan työn näkökulmasta etämenettely voi heikentää juuri niitä prosessin osa-alueita, jotka ovat puolustuksen kannalta keskeisiä. Näihin voivat kuulua esimerkiksi luottamuksellinen ja joustava yhteydenpito asiakkaaseen, mahdollisuus havainnoida tämän reaktioita sekä mahdollisuus vaikuttaa oikeussalivuorovaikutukseen kokonaisvaltaisesti. Tämä voi selittää, miksi puolustusasianajajat arvioivat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden muita kriittisemmin.

Tuomareiden ja syyttäjien samansuuntaiset, puolustusta myönteisemmät arviot voivat puolestaan liittyä siihen, että heidän institutionaalinen asemansa rikosprosessissa on erilainen ja että he tarkastelevat menettelyä osin eri tehtävistä käsin kuin puolustusasianajajat. Tuomarit voivat painottaa menettelyn hallittavuutta, järjestystä ja toimivuutta, kun taas syyttäjät voivat tarkastella menettelyä osittain prosessin tehokkuuden ja etenemisen näkökulmasta. Tämä ei tarkoita, etteivätkö

myös he huomioisi oikeudenmukaisuuskysymyksiä, mutta heidän institutionaalinen asemansa voi ohjata arvioita eri suuntaan kuin puolustuksen näkökulmasta.

Työskentelymaiden välillä havaittiin aluksi selvä ero: Suomessa työskentelevät vastaajat arvioivat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden myönteisemmäksi kuin Ruotsissa työskentelevät. Ero oli johdonmukainen sekä kokonaisarviossa että erikseen syytettyä ja asianomistajaa koskevissa arvioissa, ja sen suuruus oli erityisesti syytetyn osalta huomattava. Ero ei enää ollut tilastollisesti merkitsevä, kun ammattirooli huomioitiin. Tämä viittaa siihen, että havaittu maiden välinen ero selittyy ainakin osittain ammattiryhmien erilaisella jakaumalla, eikä työskentelymaa näyttäydy itsenäisenä selittävänä tekijänä. Havainto korostaa, että maiden välisiä eroja ei tule tulkita suoraviivaisesti kansallisina tai kulttuurisina eroina. Tässä aineistossa keskeisimmäksi selittäväksi tekijäksi nousee pikemminkin vastaajan institutionaalinen asema rikosprosessissa kuin työskentelymaa.

Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset

Tämän tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että se tarkastelee ajankohtaista ja oikeusjärjestelmän kannalta merkittävää kysymystä empiirisen aineiston avulla. Etäkuulemiset ovat viime vuosina yleistyneet nopeasti, mutta niiden yhteyksistä koettuun oikeudenmukaisuuteen on edelleen verrattain vähän tutkimustietoa, erityisesti eurooppalaisessa rikosprosessikontekstissa. Tutkimus tuo lisää tietoa etenkin siitä, miten oikeusammattilaiset eri ammattirooleissa arvioivat etäkuulemisten oikeudenmukaisuutta. Vahvuutena voidaan pitää myös sitä, että aineisto sisälsi useita oikeusammattilaisryhmiä ja mahdollisti sekä ammattiroolien että maiden välisen vertailun. Lisäksi riippuvaa muuttujaa tarkasteltiin sekä syytetyn että asianomistajan näkökulmasta erikseen, mikä toi analyysiin enemmän nyanssia kuin pelkkä yksi yleinen oikeudenmukaisuusmitta olisi tuonut.

Tutkimuksella on kuitenkin myös useita rajoituksia. Ensimmäinen keskeinen rajoite liittyy siihen, että tutkimus perustui oikeusammattilaisten arvioihin asianosaisten kokemuksista, ei asianosaisten omiin kokemuksiin. Tämän vuoksi tulokset eivät kerro suoraan siitä, miten syytetyt tai asianomistajat itse kokevat etäkuulemisen oikeudenmukaisuuden, vaan siitä, miten ammattilaiset arvioivat heidän kokemuksiaan. On mahdollista, että nämä arviot poikkeavat asianosaisten omista kokemuksista esimerkiksi siksi, että oikeusammattilaiset tarkastelevat menettelyä institutionaalisemmasta näkökulmasta.

Toinen rajoite liittyy tutkimuksen poikkileikkausasetelmaan. Vaikka etäkuulemiskokemus oli yhteydessä myönteisempiin arvioihin, emme voi tämän tutkimuksen perusteella päätellä syy-seuraussuhteita. On mahdollista, että etäkuulemiskokemus lisää myönteistä

suhtautumista, mutta yhtä mahdollista on, että etäkuulemisiin myönteisesti suhtautuvat ammattilaiset osallistuvat niihin useammin tai muistavat kokemuksensa myönteisempinä. Samoin emme voi tehdä kausaalisia johtopäätöksiä ammattiroolin tai työskentelymaan vaikutuksista koettuun oikeudenmukaisuuteen.

Kolmas rajoite liittyy aineiston keräämiseen avoimen kyselyn avulla ammatillisissa verkostoissa. Koska tarkkaa perusjoukkoa ei ollut mahdollista määrittää eikä vastausprosenttia voitu laskea, tutkimukseen osallistuneissa on voinut olla valikoitumista. On esimerkiksi mahdollista, että kyselyyn vastasivat tavallista useammin henkilöt, joilla oli vahvoja näkemyksiä etämenettelyistä tai runsaasti kokemusta niistä. Tämä voi rajoittaa tulosten yleistettävyyttä kaikkiin oikeusammattilaisiin.

Neljäs rajoite liittyy mittaamiseen. Koettua oikeudenmukaisuutta arvioitiin tässä tutkimuksessa kahdella väittämällä, jotka koskivat syytetyn ja asianomistajan näkökulmaa. Vaikka väittämistä muodostettu keskiarvomuuttuja osoitti hyvää sisäistä johdonmukaisuutta, mittari ei kata kaikkia prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia yhtä laajasti kuin moniulotteisempi mittari kattaisi. Esimerkiksi kokemus kuulluksi tulemisesta, päätöksenteon neutraaliudesta, kunnioittavasta kohtelusta ja menettelyn ymmärrettävyydestä voisivat vaatia erillistä tarkastelua.

Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimustarpeet

Tutkimus tuo uutta tietoa siitä, miten eri oikeusammattilaisryhmät arvioivat etäkuulemisten oikeudenmukaisuutta rikosprosessissa. Erityisen merkittävä havainto oli, ettei etäkuulemista keskimäärin arvioitu lähikuulemista epäoikeudenmukaisemmaksi, vaikka aiemmassa kirjallisuudessa on korostettu monia etäympäristön mahdollisia ongelmia. Tämä viittaa siihen, että etäkuulemiset eivät välttämättä sellaisenaan heikennä prosessin koettua oikeudenmukaisuutta, vaan niiden vaikutus voi riippua siitä, miten ne toteutetaan, ketä ne koskevat ja mistä näkökulmasta niitä arvioidaan.

Käytännön tasolla tutkimuksen tulokset korostavat erityisesti ammattiroolin merkitystä. Puolustusasianajajien muita kriittisemmät arviot viittaavat siihen, että etäkuulemisten kehittämisessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota puolustuksen toimintaedellytyksiin. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi asiakkaan ja avustajan luottamuksellinen yhteydenpito, tekninen toimivuus, mahdollisuus reagoida joustavasti oikeussalissa tapahtuviin tilanteisiin sekä se, että syytetty kokee voivansa osallistua menettelyyn täysipainoisesti. Mikäli etäkuulemisia käytetään jatkossa laajemmin, olisi tärkeää varmistaa, etteivät ne heikennä käytännössä juuri niitä oikeusturvan osa-alueita, jotka puolustuksen näkökulmasta ovat olennaisia.

Tulokset viittaavat myös siihen, että kokemuksen karttuminen voi tehdä etämenettelyistä hyväksyttävämpiä. Tämän perusteella voidaan ajatella, että koulutuksella, selkeillä käytännöillä ja teknisellä tuella voisi olla merkitystä siinä, miten oikeudenmukaisiksi etäkuulemiset koetaan. Erityisesti sellaisissa järjestelmissä, joissa etämenettelyt ovat vasta vakiintumassa, voi olla hyödyllistä panostaa ammattilaisten perehdytykseen ja yhteisiin käytäntöihin.

Jatkotutkimuksessa olisi tärkeää tarkastella suoraan asianosaisten omia kokemuksia etäkuulemisten oikeudenmukaisuudesta. Tämä olisi olennaista, koska oikeusammattilaisten arviot eivät välttämättä vastaa asianosaisten subjektiivisia kokemuksia. Ilman asianosaisten omia vastauksia jää epäselväksi, arvioivatko ammattilaiset etämenettelyjen oikeudenmukaisuutta samoilla perusteilla kuin ne henkilöt, joita menettely koskee.

Jatkossa olisi hyödyllistä tarkastella esimerkiksi kokeellisessa asetelmassa, miten yksittäiset tekijät, kuten kuulemisen tekninen laatu tai vuorovaikutuksen sujuvuus, vaikuttavat oikeudenmukaisuuden kokemukseen. Tällainen tutkimus auttaisi erittelemään, mitkä etämenettelyn piirteet ovat oikeudenmukaisuuskokemuksen kannalta olennaisimpia: liittyvätkö mahdolliset ongelmat itse etämuotoon, teknisiin häiriöihin, vuorovaikutuksen laatuun vai siihen, miten osallistujia ohjeistetaan ja tuetaan.

Myös syytettyjen ja asianomistajien näkökulmia olisi tärkeää vertailla erikseen, sillä tämän tutkimuksen tulokset viittasivat siihen, että etäkuuleminen saatetaan kokea ongelmallisemmaksi syytetyn kuin asianomistajan näkökulmasta. Lisäksi olisi tärkeää tehdä pitkittäis- tai kokeellisia tutkimuksia, jotta voitaisiin paremmin arvioida syy-seuraussuhteita. Esimerkiksi voitaisiin tarkastella, muuttuvatko arviot etäkuulemisten oikeudenmukaisuudesta kokemuksen karttuessa tai eroavatko arviot silloin, kun samaa oikeudenkäyntitilannetta arvioidaan etä- ja lähimuotoisena. Myös maiden välisiä eroja olisi mielekästä tarkastella laajemmassa kansainvälisessä aineistossa. Tällöin voitaisiin arvioida tarkemmin, missä määrin erot liittyvät oikeuskulttuuriin, käytännön toteutustapoihin tai eri ammattiroolien jakaumiin.

Kokonaisuutena tutkimus viittaa siihen, että etäkuulemisten yhteys rikosprosessin koettuun oikeudenmukaisuuteen on monisyinen kysymys, jota ei voida palauttaa yksinkertaiseen vastakkainasetteluun etä- ja lähimenettelyjen välillä. Tulokset korostavat erityisesti tarkastelijan roolin merkitystä: se, miltä etäkuulemisen oikeudenmukaisuus näyttää, riippuu osittain siitä, arvioidaanko sitä tuomarin, syyttäjän, puolustusasianajajan vai asianosaisten näkökulmasta. Juuri tämän vuoksi etämenettelyjen kehittämisessä tarvitaan jatkossakin sekä empiiristä tutkimusta että oikeuspoliittista harkintaa.

LÄHDELUETTELO

Ala-Kortesmaa, S. and Välikoski, T.-R. (2023) ‘Käräjätuomareiden kuunteluosaaminen ja vuorovaikutuksen rakentuminen rikosoikeudenkäynnin etäkuulemistilanteissa: asian selvittämisen mahdollistaja ja oikeussalikokemuksen tuottaja’, *OIKEUS*, (3), 170–190.

Ervo, L. and Autio, A.-L. (2022) ‘Pandemian ja digitalisaation vaikutukset käräjäoikeuksien toimintaan’, *Lakimies*, 120(5), pp. 701–728.

Bailey Vavonese, L. et al. (2020) How Video Changes the Conversation. Social science research on communication over video and implications for the criminal courtroom. *National Legal Aid & Defender Association & Center for Court Innovation*. https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/media/document/2020/Monograph_RemoteJustice_12032020.pdf.

Bandes, S. and Feigenson, N. (2021) ‘Empathy and remote legal proceedings’*, Sw. L. Rev*, 51(20), pp. 20–39.

Bannon, A.L. (2021) ‘Remote Court: Principles for virtual proceedings during the COVID-19 Pandemic and beyond’, *Northwestern University Law Review*, 115(6).

Bellone, E.T. (2024) ‘Communicating with clients via videoconferencing: what defence attorneys are saying’, *Journal of Law and Social Deviance*, 28, pp. 1–54.

Casper, J. D., Tyler, T., & Fisher, B. (1988). Procedural justice in felony cases. *Law & Society Review, 22*(3), 483–507. https://doi.org/10.2307/3053626.

CEPEJ. (2021). Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings. *European Commission for the Efficiency of Justice, Council of Europe*.

Clark, J. (2021) Evaluation of remote hearings during the COVID 19 pandemic. Research Report. *HM Courts & Tribunals Service*.

de Godzinsky, V.-M., & Aaltonen, M. (2013). *Koettu oikeudenmukaisuus hallintoprosessissa* (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 121). Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

De Vocht, D. L. F. (2022). Trials by video link after the pandemic: The pros and cons of the expansion of virtual justice. *China-EU Law Journal, 8*(1–2), 33–44. https://doi.org/10.1007/s12689-022-00095-9.

Denault, V., Leclerc, C. and Talwar, V. (2025) ‘The Influence of Extra-legal Factors and Nonverbal Communication in Virtual Trials’, *International Criminology*. https://doi.org/10.1007/s43576-025-00168-2.

Diana, F., Juárez-Mora, O. E., Boekel, W., Hortensius, R., & Kret, M. E. (2023). How video calls affect mimicry and trust during interactions. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 378*(1875), 20210484. https://doi.org/10.1098/rstb.2021.0484.

Ebner, N., & Thompson, J. (2014). @ Face value?: Non-verbal communication and trust development in online video-based mediation. *International Journal of Online Dispute Resolution, 1*(2), 103–124. https://doi.org/10.5553/IODR/235250022014001002001.

Feigenson, N. (2023) 'Adjudication on Zoom and Beyond: Human Interaction in Virtual Courts', *Washburn Law Journal*, 62(3), pp. 461–505.

Flower, L. (2025) The Digital Courtroom: Participation, Attendance, Engagement and Consumption. 1st edn. London: *Routledge*. https://doi.org/10.4324/9781003344643.

Gibbs, P. (2017) Defendants on video – conveyor belt justice or a revolution in access? *Transform Justice*.

Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi[HE] 133/2021 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle etäyhteyksien käytön edistämistä oikeudenkäynneissä yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi [HE] 63/2024 vp.

Happo, P. (2026, 22. tammikuuta). Tuomioistuinten leikkaukset uhkaavat venyttää oikeusjuttujen käsittelyaikoja merkittävästi, sanoo Tuomariliiton puheenjohtaja. *Yle Uutiset*.

Jackson, J., Hough, M., Bradford, B., Pooler, T., Hohl, K., & Kuha, J. (2011). *Trust in justice: Topline results from Round 5 of the European Social Survey* (ESS Topline Results Series, Issue 1). European Social Survey.

Landström, S., Ask, K. and Sommar, C. (2019) 'Credibility judgments in context: effects of emotional expression, presentation mode, and statement consistency', *Psychology, Crime & Law*, 25(3), pp. 279–297. https://doi.org/10.1080/1068316X.2018.1519828.

Landström, S. and Granhag, P.A. (2010) 'In-court versus out-of-court testimonies: Children's experiences and adults' assessments', *Applied Cognitive Psychology*, 24(7), pp. 941–955. https://doi.org/10.1002/acp.1606.

Landström, S., Granhag, P.A. and Hartwig, M. (2005) 'Witnesses appearing live versus on video: effects on observers' perception, veracity assessments and memory', *Applied Cognitive Psychology*, 19(7), pp. 913–933. https://doi.org/10.1002/acp.1131.

Legg, M. and Song, A. (2021) 'The Courts, the Remote Hearing and the Pandemic: From Action to Reflection', *UNSW Law Journal*, 44(1), pp. 126–166.

Lilja, I. and Hiilloskivi, M. (28.3.2022) ‘Etäkuuleminen keinona suojella rikoksen uhria’, *Oikeus*, 1/2022(51), pp. 141–148.

MacCoun, R. J. (2005). Voice, control, and belonging: The double-edged sword of procedural fairness. *Annual Review of Law and Social Science, 1*, 171–201. https://doi.org/10.1146/annurev.lawsocsci.1.041604.115958.

McKay, C. (2018) The Pixelated Prisoner: Prison Video Links, Court ‘Appearance’ and the Justice Matrix. 1st edn. *Routledge*. https://doi.org/10.4324/9781315111506.

McKay, D.C. (2022) ‘Cross-examination and remote access technologies: a changing calculus?’, *The Journal of the NSW Bar Association*, pp. 9–10.

Morrison, E., Ternes, M., & Henry, L. A. (2019). Communication and cross-examination in court for children and adults with intellectual disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities, 94*, 103492. https://doi.org/10.1177/1365712719851134.

Mulcahy, L. (2008) ‘The Unbearable Lightness of Being? Shifts Towards the Virtual Trial’, Journal of Law and Society, 35(4), pp. 464–489. https://doi.org/10.1111/j.1467-6478.2008.00447.x.

Oikeudenkäymiskaari [OK] 4/1734.

Rossner, M., & Tait, D. (2021). Presence and participation in a virtual court. *Criminology & Criminal Justice*. https://doi.org/10.1177/17488958211017372.

Rowden, E., & Wallace, A. (2018). Remote judging: The impact of video links on the image and the role of the judge. *International Journal of Law in Context, 14*(4), 504-524. https://doi.org/10.1017/S1744552318000216.

Sternlight, J.R. and Robbennolt, J.K. (2022) ‘In-Person or Via Technology?: Drawing on Psychology to Choose and Design Dispute Resolution Processes’, *DePaul Law Review*, 71(2), pp. 537–612.

Turner, J. (2021) ‘Remote Criminal Justice’, Texas Tech Law Review, 53(2), 197–272.

Tyler, T. R. (2003). Procedural justice, legitimacy, and the effective rule of law. *Crime and Justice, 30*, 283–357. https://doi.org/10.1086/652233.

Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law*. Princeton University Press.

Walters, G. D., & Bolger, P. C. (2019). Procedural justice perceptions, legitimacy beliefs, and compliance with the law: A meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology, 15*, 341–372. https://doi.org/10.1007/s11292-018-9338-2.

Wilkman, J., Antfolk, J., & Korkman, J. (2024). Finnish district judges’ assessments of live versus video-mediated party statements in court. *Scandinavian Journal of Psychology, 65*(5), 827–845. https://doi.org/10.1111/sjop.13024.